NAD ŽIVOTEM A DÍLEM PROF. JANA ŠABRŠULY (1918–2015)

OPEN ACCESS

Po dlouhém a prací naplněném životě nás 14. února 2015 navždy opustil prof. PhDr. Jan Šabršula, DrSc., přední romanista a mezinárodně uznávaný lingvista. Tento příspěvek je shrnutím řady jubilejních článků, které byly u nás prof. Šabršulovi věnovány, a pokouší se přiblížit základní principy jeho osobního přístupu k jazyku a jeho zkoumání.

ŽIVOT PROF. ŠABRŠULY

Prof. PhDr. Jan Jaroslav Šabršula, DrSc., se narodil 31. března 1918 v Bojkovicích u Uherského Brodu v rodině učitele Jana Šabršuly, který se později stal středoškolským profesorem a ředitelem obchodní akademie v Třebíči. Na třebíčském reálném gymnáziu maturoval mladý Jan Šabršula v roce 1937. Po maturitě se v pohnutých předválečných letech dobrovolně přihlásil k vojenské službě s úmyslem podílet se aktivně na obraně vlasti. Složil důstojnické zkoušky a jako četař aspirant byl jmenován velitelem pohraniční pevnůstky u Slavonic. Když se možnost získat hodnost podporučíka ukázala jako neřešitelná (všechny postupy byly v té době zastaveny), přihlásil se do chemického kurzu v Olomouci. Zde ho v březnu 1939 zastihlo obsazení republiky nacistickými vojsky a poté propuštění z armády. Zapsal se na filozofickou fakultu Karlovy univerzity v Praze, na obory francouzština a němčina. 15. listopadu 1939 se zúčastnil pohřbu Jana Opetala, smrtelně postřeleného při manifestaci 28. října. Hned dalšího dne ho v Masarykově koleji v Dejvicích zastihla nacistická razie. Po útrapách v ruzyňských kasárnách byl spolu s dalšími studenty deportován do koncentračního tábora Sachsenhausen v Oranienburgu u Berlína, odkud se po roce dostal na svobodu, zatímco jeho otec, vězněný pro vlasteneckou činnost v Osvětimi, zde v roce 1942 zahynul násilnou smrtí.

Po propuštění z koncentračního tábora se Jan Šabršula živil jako účetní a pracovník pojišťovny. Zde se setkal se svou budoucí manželkou Boženou. Nové otevření vysokých škol v roce 1945 ho znovu přivedlo na filozofickou fakultu, kde se zapsal ke studiu oborů francouzština a filozofie. Získal zahraniční stipendium a školní rok 1945/46 strávil usilovným studiem v Grenoblu v jihovýchodní Francii jako žák známého lingvisty, fonetika a dialektologa Antonina Duraffoura. Po návratu do Prahy pokračoval ve studiích u Josefa Dvořáka a Maxmiliana Křepinského, s principy pražské školy ho však seznámil Francouz Duraffour, který v něm vzbudil zájem o strukturálně funkční lingvistiku.

Jan Šabršula promoval v roce 1947 a ve šlépějích svého otce nastoupil jako středoškolský profesor (Kralupy, Praha). V roce 1951 byl jmenován asistentem a posléze odborným asistentem katedry cizích jazyků na Vysoké škole politických a hospodářských věd — předchůdkyni dnešní Vysoké školy ekonomické v Praze. Prošel různými fakultami, až v roce 1957 zakotvil jako odborný asistent francouzské lingvistiky na katedře romanistiky FF UK. Ve věku 38 let tak zahajuje dráhu filologa a lingvisty, jíž zůstal věrný až do konce života. Jako vědecký aspirant a vytrvalý, pilný a houževnatý badatel prošel všemi stupni vysokoškolské pedagogické i vě-

decké kvalifikace. V roce 1957 obhájil kandidátskou práci na téma *Otázky vývoje francouzské sociální a politické terminologie* a zaměřil pozornost na problematiku gramatických kategorií francouzského verba finita. Jeho habilitační práce, *Verbo-nominální konstrukce a povaha děje ve francouzštině*, obhájená v roce 1960, na jejímž podkladě je v roce 1961 jmenován docentem, je už zralým dílem badatelským. Pracovní zaujetí však pokračuje. Už v roce 1964 obhájil další disertaci, *Systémy vyjadřování času, modu a aspektu, jejich výstavba a jejich vztahy syntaktické ve francouzštině a v provensálštině*, která mu vynesla titul doktora filologických věd. Krátce nato, 1. května 1966, byl jmenován řádným profesorem francouzského jazyka a románské lingvistiky. V této funkci pak působil do roku 1983, kdy byl penzionován, ale ani jako důchodce neustal v práci pro obor. Dál působil jako profesor konzultant, zasedal v kandidátských, doktorských a habilitačních komisích, posuzoval diplomové i vědecké práce, soustavně publikoval, konal veřejné přednášky, vystupoval na sjezdech a sympoziích, slovem zůstal předním reprezentantem pražské lingvistické romanistiky. Aktivně podporoval demokratizační hnutí na fakultě v listopadu 1989 a jako sedmdesátník plný energie a tvůrčích podnětů nakonec (1993) přijal místo profesora francouzské a románské lingvistiky na nově zřízené Ostravské univerzitě. Dojíždění na toto pracoviště z Prahy ho stálo nemálo času i energie, ale i zde se plně uplatnila jeho pracovitost, šířka i hloubka lingvistického záběru a rozhled zkušeného pedagoga. A koneckonců i naplnění jeho osobního hesla: *„Nejdůležitější v životě je nenechat se odradit žádnými překážkami."*

Několik svazků skript v Ostravě vydaných je základem učebnicového fondu nové ostravské romanistiky, pod jeho vedením se formovaly tamější pedagogické i vědecké osobnosti. Ostravští kolegové vyjádřili panu profesorovi své uznání mj. tím, že mu u příležitosti jeho 90. narozenin věnovali celý svazek 8 časopisu *Studia Romanistica* (2008).

DÍLO PROF. ŠABRŠULY

Prof. Jan Šabršula byl vědcem a pedagogem velice širokého i hlubokého záběru, obdařeným mimořádnou pracovitostí, vytrvalostí a publikační zdatností, takže dokázal realizovat sen každého lingvisty — vytvořit si koherentní a hluboce osobní vhled do podstaty jazyka a jeho fungování. Dlouholeté vedení lingvistické sekce katedry romanistiky mu dalo prostor k šíření vlastního přesvědčení o vědecké interpretaci jazyka a k působení i na mladší spolupracovníky ze všech romanistických oborů. Jeho publikační činnost je velice bohatá — zahrnuje na 400 titulů —, úctyhodná byla i šířka jeho záběru: od vývoje jazyka a srovnávací romanistiky přes francouzskou gramatiku, lexikologii a lexikografii, stylistiku až po srovnávací stylistiku a teorii překladu, obecnou lingvistiku a dokonce i studia komeniologická (s Komenským ho spojuje blízkost rodiště). Erudice filologická i filozofická ho vedly k soustavnému úsilí o uchopení podstat, o zaměření pozornosti na meritorní otázky funkční interpretace jazyka, ale i ke kritickému pohledu na univerzálně přijímané přístupy k jazyku i k požadavku výstižnosti a etymologické adekvátnosti používaných termínů.

Uznání a pozornosti se Šabršulovým pracím dostalo zejména v zahraničí, ve Francii a v Belgii. Psali o něm Marcel Cohen, Henri Bonnard, Jacques Pohl, Jean Dubois a jiní, uznával ho Georges Straka a vážil si ho i Eugeniu Coşeriu; jeho práce o aspektu ve francouzštině jsou citovány mezi předními liminálními studiemi, jeho jméno figuruje v prestižních sbornících. V roce 2000 mu za dlouholetou a významnou vědeckou práci v oblasti francouzské lingvistiky francouzský velvyslanec v Praze předal řád čestné legie (*Ordre National de la Légion d'honneur*).

Šabršulova skripta, psaná česky i francouzsky, jejichž úctyhodná řada čítá několik desítek svazků, byla po právu kvalifikována jako skryté vědecké monografie (Zdeněk Hampl). Najdeme v nich monograficky důkladnou a obsahově vědeckou interpretaci nejrůznějších aspektů jazyka: slovních druhů současné francouzštiny a jejich gramatických kategorií, slovní zásoby, syntaxe, stylistiky a versologie, srovnávací stylistiky francouzsko-české, srovnávací románské jazykovědy i obecné lingvistiky. Také knižní publikace vypovídají o šíři i hloubce Šabršulova záběru: od obsáhlé učebnice praktického jazyka (s Evou Janovcovou), přes české práce o vidu a verbo-nominálních konstrukcích, souhrnnou vědeckou mluvnici francouzštiny až po francouzsky psané monografie o substituci, reprezentaci a diafoře i o srovnávací stylistice francouzsko-české a česko-francouzské.

Lingvistickým zaměřením byl prof. Šabršula programový funkční strukturalista a saussurovský mentalista. Jazyk v jeho pojetí existuje primárně v ideální podobě jako fakt vědomí a teprve sekundárně (i když ne nepodstatně) se v některých svých aspektech materializuje a exteriorizuje. K jeho nejzávažnějším charakteristickým rysům patří to, že je znakové povahy. **Znak** však Jan Šabršula nechápal jako nějakou autonomní entitu, nýbrž jako vztah vytvářený ve vědomí uživatelů jazyka mezi dvěma koreláty: představou, engramem výrazu (akustickým obrazem) na jedné straně a ustáleným obsahem (ideou, pojmem) na straně druhé. Takto mentálně existující znak, **znak noetický**, je tedy ve své potencialitě bilaterální (podle Šabršuly vhodněji: birelační) povahy. V komunikativním fungování však nabývá povahy unilaterální, protože v materiální exteriorizaci se od emitenta k recipientovi nepřenášejí celé bilaterální noetické znaky, nýbrž jen materializovaný **signifikant**, který díky své totožnosti s ideálním denotantem umožňuje evokaci příslušného noetického znaku ve vědomí recipientově. Signifikant tedy funguje jako unilaterální znak celého znaku noetického, tj. jako **metaznak**. Ve vědomí emitentově se tím vlastně aktualizuje potenciálně, ale ustáleně existující znakově konstitutivní vztah, jemuž Šabršula říká **vztah denotační**. Je to vztah mezi potenciálně existujícím **denotantem** (engramem výrazu) a **denotátem** (ideou, jazykově ztvárněným obsahem). Vytvoření jazykového znaku spočívá ve vytvoření (uzavření) vztahu **denotace** ve vědomí; použití znaku pak ve vytvoření (uzavření) vztahu **designace**, tj. přiřazení celého znaku označované entitě, designátu. **Designát** však není objekt mimojazykové reality, nýbrž jazykově ztvárněný obsah individuálního vědomí, jemuž teprve jsou přiřaditelné **ontologické referenty**, ty však mohou být i nulové.

Znaky v jazyce mají dvojí podobu, kterou je vhodné odlišit i terminologicky:

1. znak kódický (jako typ v systému, založený na denotaci) — **sémion**;
2. znak okurenční, realizační (jako exemplář v textu, založený na designaci) — **episémion.**

Sémion je jednotka systémová a pojmově pojmenovací. Podle své vnitřní skladby může být **simplexní** (jednoslovná) nebo **komplexní** (víceslovná). **Episémion** je jednotka komunikačně realizační, textová, fungující v konkrétní situaci podle principu *ego, hic et nunc* — tedy v podstatě výpověď (ve smyslu, jaký tomuto termínu dávají František Daneš, Miloš Dokulil, Karel Hausenblas aj.). V důsledku toho pak Jan Šabršula rozlišuje i dvě roviny fungování znaků: **rovinu langovou** a **rovinu okurenční**.

V tom, čemu se zjednodušeně říká **význam,** rozlišuje prof. Šabršula dokonce vztah trojí:

1. **interní vztah jazykový** (dalo by se říci také: interní vztah systémový nebo vztah vnitroznakový) = **denotace** (z lat. NŌTIŌ ‚pojem', ‚poznatek'), jehož koreláty jsou **denotant** a **denotát**. Denotant je systémově pojatou výrazovou stránkou znaku — je to Saussurova *image acoustique* v langue, tedy nikoli zvuk, nýbrž abstrakce, psychická stopa zvuku, jeho představa, engram, systémové schéma. Proti němu Jan Šabršula staví **signifikant** jakožto konkrétní materializovanou (zvukovou nebo grafickou) podobu znaku v procesu komunikace.

2. **externí vztah jazykový** — vztah mezi znaky v jazyce, který se projevuje jako:
   — hodnota znaku (*valeur*), daná vztahem znaku k jiným znakům;
   — kombinabilita znaku s jinými znaky v textu (soubor vztahů syntagmatických);
   — vztah znaku ke znakům ostatních rovin v systému (soubor vztahů paradigmatických);
3. **externí vztah mimojazykový** — vztah mezi znakem a jím označovanou realitou = **designace** (z lat. SIGNUM ‚znak'), jejímiž koreláty jsou **designant** a **designát**.

V terminologii se Jan Šabršula programově odchyluje od Ch. W. Morrise a z něho vycházejících logiků i logicky orientovaných lingvistů (a tedy i od u nás obecně zavedeného úzu) a staví se na pozici adekvátní etymologické motivace termínů, jak ji zastávali např. Eugeniu Coşeriu, Eric Buyssens, Emile Benveniste aj. Nově se tu poukazuje na to, že **designát** není konkrétní mimojazykový objekt ani třída konkrétních objektů ve smyslu jejich součtu, nýbrž svého druhu ideální entita proti obecnému systémovému denotátu sice konkrétněji orientovaná (což je dáno synergií různých jazykových prostředků), nicméně přece jen ideální. Je tedy žádoucí odlišovat designát od **ontologického referentu**, neboť ani při sebekonkrétnějším jazykovém projevu neoperujeme objekty, nýbrž jejich ideami. Designát a denotát tedy představují dva stupně obecnosti ideálního (ideového) obsahu.

Z této pozice jsou problematické i u nás ustálené termíny *označující* a *označované* pro de Saussurovy kategorie *signifiant* a *signifié*. De Saussurovo vymezení znaku a jeho složek je sice průkopnické, ale pro Šabršulu, který ve své době viděl problém daleko složitěji, příliš zjednodušující. Pokud jde o **označování**, je to funkce, kterou lze připsat pouze znaku jako celku, nikoli jen jeho výrazové složce, takže označováním je pro Jana Šabršulu designace, nikoli denotace ani reference.

Denotát konstituují **sémy**, designát v kontextu konstituují **noémy**, obsahový vztah mezi nimi je asymetrický, avšak mezi **sémoglyfy** (jednotkami nocionální ideace), **noémy** (obsahovými jednotkami designativními, tj. jazykově ztvárněnými) a **in-**

terpretáty (designáty indukovanými ve vědomí recipienta prostřednictvím výrazových signifikantů) se postuluje obsahový paralelismus.

Jazyková komunikace probíhá — zjednodušeně řečeno — tak, že původce jazykového projevu rozkládá skutečnost na prvky nocionální ideace (V. Mathesius by řekl: *jazykové stylizace*), nazývané v pohledu jazykově stylizačním **sémoglyfy**, v pohledu analyticko-interpretačním **noémy** (J. L. Prieto), a ty jsou synergií jazykových prostředků (patřících namnoze i k různým jazykovým podsystémům) označovány a ve vazbě na zvukovou formu indukovány v mysli adresátově.

Předmětem lingvistiky je jednak zkoumat **znaky kódické** (sémiony) jako součást systému — jejich teorií je **sémiotika** —, jednak **jejich fungování** při designaci (v textu), tedy jako episémiony — to je předmětem **okurenční sémantiky**. Hyperlexématickým termínem pro obě disciplíny je **sémiologie**.

Sémiony jsou realizovány slovy a pojmenovacími jednotkami víceslovnými. Analýzou slov lze vydělit významové jednotky nižší — Šabršula je nazývá **subsémiony** nebo zkráceněji též **plérémy** (Hjelmslevova termínu je tu užito ve smyslu poněkud posunutém, jaký mu dávají někteří lingvisté němečtí, tj. jako generického termínu pro starší *sémantémy* a *formémy*). Prof. Šabršula se tím úmyslně vyhýbá zavedenému termínu **morfém**, jak jej nacházíme např. u amerických deskriptivistů a u nás u B. Palka, A. Erharta aj., protože v jeho etymologické motivaci se klade příliš velký důraz na formální reprezentaci. **Morfém** je pro Jana Šabršulu jednotka formální segmentace textu, a přísluší tedy spíš výrazové stránce subsémionu, příp. i sémionu, kdežto **plérém** je pojat onomaziologicky (vychází se z obsahu) a birelačně (má svou stránku formální a významově-funkční).

Tím se řeší otázka toho, zda **tvoření slov** patří do lexikologie, nebo do morfologie. Lexikální i morfologické jednotky patří do jedné roviny dílčích znakových jednotek nevýpovědních (která je dále členěna na subsémiony a sémiony s různou mírou komplexnosti). Místo „morfologie" a „lexikologie" odpovídají několika základním druhům plérémů zvláštní **plérématiky**:

— plérématika kořenných slov a slovních základů
— plérématika slovotvorných afixů
— plérématika flexivních koncovek

Plérématické pojetí subsémionů řeší i vztah mezi třídou gramatických „morfémů" a významově chudými, pomocnými, relačními aj. slovy synsémantickými. Plérémy slovotvorné a desinenciální fungují jako **synplérémy** (satelitní plérémy). Jimi jsou ale i pomocná, gramatická aj. slova. Někdy jde o satelitní auxilianty vyjádřené kombinacemi plérémů *(j'ai parlé)*. Spojovací „morfémy" jsou **pseudoplérémy** *(franc**o**-allemand)*.

Šabršulův pohled na jazyk se vyznačuje především důsledným funkčním přístupem k jazykovým jednotkám. Funkce, význam, obsah — to je to, co představuje základ znaku, ať už jde o znak lexikální, nebo gramaticky kategoriální. Materiální forma je sice bezprostřední fenomenální skutečností, s níž se lingvista setkává v realizovaných promluvách a za níž teprve musí jazykový systém odhalovat, nicméně jako vodítko pro lingvistickou interpretaci je spíš zavádějící. Proto Jan Šabršula sys-

tematicky odhaluje existenci různých neutralizací, synkretismů a kryptokategorií v jazyce.[3] Výraz je podle jeho pojetí v jazyce nejednotný — mnohotvárný a rozmanitý — a je strukturován jinak než obsah. Rozmanité jsou i jednotky plánu výrazu — nejde jen o fonémy, nýbrž také o grafémy, příp. prvky jiných kódů (např. v Morseově abecedě). Prof. Šabršula jim (podle Jacquesa Pohla) souhrnně říká **plémy**.

Tento **integrální přístup** prof. Šabršuly k jazykové realitě, v němž se neustále prolíná pohled taxonomicky systémový s pohledem realizačně funkčním, jak se s ním setkáváme v podvojnosti **roviny kódické** (langové, systémové) a **roviny okurenční** (realizační) vede k tomu, že každá významová jednotka dostává velmi živý a dynamický rozměr a jazyk jako celek není obrazně řečeno „demontován na součástky", nýbrž je s hlubokým vnitřním pochopením interpretován jako funkční (a fungující) útvar, který je sice nesmírně složitý, ale při vytrvalém úsilí pochopitelný a zvládnutelný.

U nás není vědecká hodnota Šabršulova rozsáhlého díla snad ani plně doceněna — jednak pro svůj saussurovský mentalismus, jednak pro velmi osobní terminologii vedenou snahou o etymologickou adekvátnost. Pozorné zamyšlení nad Šabršulovými publikacemi však ukazuje, že v jeho pohledu na jazyk je mnoho cenného a že jeho závěry, i když nejsou prezentovány ve formalizované podobě, obsahují významné podněty ke skutečně vědecké interpretaci jazyka. Aplikaci těchto zásad na konkrétní přirozený jazyk (francouzštinu) shrnuje *Vědecká mluvnice francouzštiny* (1986).

Ze svých publikací považoval prof. Šabršula za nejlepší monografii *Nominálně verbální konstrukce a povaha děje ve francouzštině* (1962), napsal však také přes 20 studií srovnávací povahy věnovaných otázkám vidu v češtině a v románských i nerománských jazycích.

Čest jeho památce!

U nás o prof. Šabšulovi psali:

ŽIVOT PROF. ŠABRŠULY

Hampl, Zdeněk. Le 60e anniversaire du Professeur Jan Šabršula. *AUC — Romanistica Pragensia*, XII, 1979, s. 69–80.

Hampl, Zdeněk. In: *Philologica Pragensia,* 21, 1978, 2, s. 82–84. (Bibliografie — Jitka Chmelová, s. 85–92).

Hampl, Zdeněk. In: *Cizí jazyky ve škole,* 21, 1977–78, s. 278–279.

Stavinohová, Zdeňka. Významné životní jubileum univ. prof. PhDr. Jana Šabršuly, DrSc. *XXI. ročenka Kruhu moderních filologů* (Praha), 1997, s. 5–7.

Smrčková, Jiřina. In: *XVII. ročenka Kruhu moderních filologů při ČSAV,* 1985, s. 2–4.

Uhlíř, Vladimír — Zavadil, Bohumil. In: *Philologica Pragensia*, 70, 1988, s. 199–204. (Bibliografie — V. Uhlíř, s. 205–209).

1 Kryptokategorie je kategorie vymezená jednotou funkce/významu, ale s nejednotným výrazem.

Tláskal, Jaromír. Les 85 ans de Jan Šabršula. *Linguistica Pragensia*, 13, 2, 2003, s. 105–107.
Holeš, Jan. Osmdesát pět let profesora Jana Šabršuly [85 ans du professeur Jan Šabršula]. *Cizí jazyky*, 46, 5, 2002/2003, s. 171–172.
Holeš, Jan. K životnímu jubileu profesora Jana Šabršuly. *Jazykovědné aktuality*, 40, 1/2, 2003, s. 51–53.
Zavadil, Bohumil. Pětaosmdesátiny prof. Jana Šabršuly. *Časopis pro moderní filologii*, 83, 2, 2003, s. 119–123.
Smičeková, Jitka. Jan Jaroslav Šabršula — vědec a pedagog. In: *Rozprawy Komisji Językowej*. Tom XXXII, Wrocław, 2006.
Smičeková, Jitka. Avant-propos. *Studia romanistica*, 8, 2008, s. 7–8.
Adamus, Richard. Jan Šabršula, grand scientifique mais personnage modeste. *Studia romanistica*, 8, 2008, s. 45–47.
Smičeková, Jitka. *Prof. PhDr. Jan Jaroslav Šabršula, DrSc: portrét významného českého lingvisty a romanisty: při příležitosti významného životního jubilea*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2008.
Smičeková, Jitka. Jan Jaroslav Šabršula: 90ème anniversaire d'un linguiste. *Linguistica Pragensia*, 2008, 2, s. 85–89.
Srpová, Milena. 95. narozeniny prof. Jana Šabršuly. *Časopis pro moderní filologii*, 95, 1, 2013, s. 97–99.
Honová, Zuzana. Hommage u Professeur Jan Šabršula. Avant-propos. *Studia romanistica*, 13, 1, 2013, s. 5–6.

BIBLIOGRAFIE PRACÍ PROF. ŠABRŠULY

Bibliografie publikovaných prací prof. Šabršuly zahrnuje přes 400 položek. Jejich soupis byl postupně uveřejněn několika autory.

Hampl, Zdeněk. In: *Philologica Pragensia*, 60, 2, 1978, s. 82–84. (Bibliografie 1952–1977 — Jitka Chmelová-Svobodová, 85–92, položky 1–173).
Uhlíř, Vladimír — Zavadil, Bohumil. In: *Philologica Pragensia*, 70, 1988, s. 199–204. (Bibliografie 1978–1987 — V. Uhlíř, s. 205–209, položky 174–279).
Pavlisková, Jana. Bibliographie des travaux du professeur Jan Šabršula III. *Studia Romanistica*, 2003, s. 15–20. (Bibliografie 1988–2000, položky 280–370).
Holeš, Jan. Prof. PhDr. Jan Šabršula, DrSc. a jeho obecně lingvistické práce. In: *České, polské a slovenské jazykové a literární souvislosti. Acta Universitatis Palackianae — Philologica 78, Supplementum*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 137–139.
Holeš, Jan. Ohlasy prací prof. Jana Šabršuly [Rétencissements des travaux du professeur Jan Šabršula]. In: *České, polské a slovenské jazykové a literární souvislosti. Supplementum 2003. Philologica* 78. AUPO. Olomouc: UP, 2003, s. 139–143 (68 chronologicky řazených záznamů za l. 1960–98).
Holeš, Jan. Bibliografie prací profesora Jana Šabršuly za léta 2001–2002. In: *Časopis pro moderní filologii*, 85, 2, 2003, s. 124–125. (Položky 371–378).

Smičeková, Jitka. *Bibliografický soupis prací prof. PhDr. Jana Šabršuly, DrSc. 1952–2007.* Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2008. (Samostatná brožurka zahrnující položky 379–407).
Smičeková, Jitka. Bibliographie des travaux du professeur Jan Šabršula 1952–2007. *Studia Romanistica*, 8, 2008, s. 21–43. (Zahrnuje položky 379–407).
Žídková, Pavlína. Bibliographie du professeur Jan Šabršula 2008–2012. *Studia Romanistica*, 13, 1, 2013, s. 13–14. (Zahrnuje položky 408–423).

Bohumil Zavadil
Ústav románských studií, FF UK | nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1
bzavadil@seznam.cz